

**“GIDA ve YEM AMAÇLI GENETİK YAPISI DEĞİŞTİRİLMİŞ ORGANİZMALAR
ve ÜRÜNLERİNİN İTHALATI, İŞLENMESİ, İHRACATI, KONTROL ve
DENETİMİNE DAİR YÖNETMELİK”**

Neden İvedilikle Geri Çekilmeli ya da İptal Edilmeli ??

Dr. Ahmet SALTİK

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Abd

(www.ahmetsaltik.net, profsaltik@gmail.com, 01 Aralık 2009, Ankara)

- Aşağıya künyeleri çıkarılan GDO hakkındaki Yönetmelik ve değişikliği hakkında özet görüşlerimiz, halkımızın bilgisine sunulmaktadır.

**“GIDA VE YEM AMAÇLI GENETİK YAPISI DEĞİŞTİRİLMİŞ ORGANİZMALAR VE ÜRÜNLERİNİN İTHALATI,
İŞLENMESİ, İHRACATI, KONTROL VE DENETİMİNE DAİR YÖNETMELİK”**

(26/10/2009 tarihli ve 27388 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan) ve “Yönetmelik” diye anılacaktır.

Bu Yönetmelikte değişiklik yapan

**“GIDA VE YEM AMAÇLI GENETİK YAPISI DEĞİŞTİRİLMİŞ ORGANİZMALAR VE ÜRÜNLERİNİN
İTHALATI, İŞLENMESİ, İHRACATI, KONTROL VE DENETİMİNE DAİR YÖNETMELİKTE
DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR YÖNETMELİK”**

(20/11/2009 tarihli ve 27412 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan) “Değişiklik” diye anılacaktır.

Giriş ve amaç :

1996’den başlayarak GDO’lu (Genetiği Değiştirilmiş Organizma içeren) tarımsal ürünlerin Dünya ticaretine girmesiyle birlikte GDO’lar hakkında giderek artan tartışmalar sürmektedir. GDO’lar yalnızca tarımda değil tıpta da örn. kimi aşılarda (re-kombinant DNA-RNA teknolojisiyle üretilen aşılarda, insan insülini) kullanılmakta, sanayi ve çevre ürünleri üzerinde de çalışıldığı yazında (literatürde) geçmektedir.

GDO’lu Yiyecekler Ciddi Sağlık Riskleri Barındırıyor!

GDO’ların Tehlikeleri Nelerdir ?? Halen saptanmış riskleri şöyle sıralayabiliriz :

- Gıdalarda yeni toksinler (zehirli maddeler) ve alerjenler (alerjilere neden olan etmenler) ortaya çıkabilir.
- Doğal olmayan gıdalarda şimdiden öngörülemeyen tehditler insanlara geçebilir
- Gıda üretiminde kimyasalların kullanımının artması, su ve toprak kaynaklarının kirletilmesini hızlandıracaktır.
- GDO’lara aşılardan **ilaç direnci** zararlı otlara geçebilir. Böylelikle, yaban otu öldürücü kimyasaldan etkilenmeyen zararlı bitkiler tarım alanlarını işgal edebilirler.
- Türler arasında var olan hastalık bariyerlerinin kırılması (bir türü etkileyen hastalık, genellikle öbür türler için tehdit değildir ama genetik aktarım ile bu sınırlar kalkabilir).
- Ekin ürünlerinde canlı çeşitliliğinin yitirilmesi (herkes aynı tip ekini ekince **pek çok tür yok olacaktır**).

- Ekolojik dengenin zarar görmesi : Canlılara yapay olarak eklenmiş özellikler ve bunların kaçınılmaz yan etkileri, hem o canlının gelecek kuşaklarına, hem de bu canlı ile beslenen veya ilişkili öbür canlılara da geçecektir. Bu tür sakıncalar bir kez ortaya çıktığında artık geri çevrilemeyecek ve değişimler sınırlanamayacaktır. Bu tür sonuçların olumsuz etkilerini tam olarak bu günden hesaplamak veya öngörmek olanaklı değildir. (Dr. John B. FAGAN, www.2023.gen.tr/mayis2008/5.htm, 22.05.08)

.....

Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı, 26 Ekim 2009 günü 27388 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan, adı yukarıda geçen, bu yazımızın kaynağını oluşturan bir **Yönetmelik** çıkarmıştır. Anılan Yönetmelik, Resmi Gazete’de yayımlanarak hemen yürürlük alısından yalnızca 26 gün sonra, yine yazımızın başında adını geçirdiğimiz künyesiyle, bir yönetmelikle kapsamlı bir değişime (tadile) uğratılmıştır.

.....

Bu yazımızın amacı; Biyogüvenlik Yasa tasarısı TBMM gündeminde *epeydir* (?) bekletilirken, tam da bu süreçte alelacele yürürlüğe konan söz konusu Yönetmeliğin ciddi açmazlarını, hukuka aykırı yanlarını ve ulusumuzun gıda güvencesi bakımından doğurabileceği kritik ve **stratejik sakıncaları** kamuoyunun bilgisine sunmaktır..

Yönetmeliğin İrdelenmesi :

1. **“Dayanak”, amaç, katılımcılık, örgütlülük, saydamlık ve bilgilendirme bakımlarından** :

“Dayanak” bölüm başlıklı 3. maddesinde kimi yasalara gönderme yapmaktadır.

5488 sayılı Tarım Kanunu’nun 10 uncu maddesi bağlamında, aşağıya çıkarılan madde metninde altı çizilen koşul yerine getirilmiş midir? Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı, hangi ilgili kuruluşun görüşünü almıştır? Örn. Anayasa’nın 135. maddesi uyarınca kurulan ve *kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu* statüsü taşıyan TTB, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Gıda Mühendisleri Odası, Çevre Mühendisleri Odası... başta olmak üzere, günümüz **katılımcı demokrasisinin** vazgeçilmez öğeleri olan DKÖ’ne örn. Tüketici Hakları Dernekleri Federasyonu’na, Üniversitelerin ilgili birimlerine, TÜBA’ya.. başvurulmuş mudur. Alınan raporlar var mıdır? Tarım Bakanlığı bunları kamuoyuna ve Danıştay’a sunabilir mi?? Kamu kurum ve kuruluşları postmodern (!) “**Yönetişim**” tuzağı kapsamında sermayenin güdümüne sokulurken, Kamu yönetiminde neden yangından mal kaçırırçasına davranılmakta, örgütlü toplumun birikimlerinden yararlanılmamaktadır?

Metin “dış” kökenli midir? TBMM Tarım Komisyonu üyelerinin ABD’de Monsanto biyoteknoloji firmasını ziyaretinin kısa süre ardından irdediğimiz Yönetmeliğin çıkarılması ne anlama gelmektedir? AB kökenli yüzlerce yasada olduğu üzere bir İngilizce metin verilerek moda deyimle “uyumlaştırılması” mı istenmiştir ?? Oysa daha 1. maddede Yönetmelik amaçları açıklanırken “..tüketici çıkarları ve çevrenin en üst düzeyde korunması için..” denilmektedir.

- Oysa -*dış dayatma* ??- Yönetmelik’in amaçları ve içeriği örtüşmemektedir.

Yönetmelik’e başlıca dayanak olduğu anaşılan Tarım Yasası’nın 10. maddesi başlığı aşağıya aktarılmıştır. İrdelenen Yönetmelik ile bu yanbaşlık daha baştan çelişmektedir. Yönetmelik’in verdiği izinle ülkemize dışalım (ithali) yapılacak GDO içeren ürünler (insan gıda maddeleri ve hammaddeleri, hayvan yemleri ve hammaddeleri) kaçınılmaz biçimde **besin zincirine** katılacak (*integre olacak*) ve ülkemizde bırakalım “**Biyolojik çeşitlilik, genetik kaynakların korunması ve biyogüvenliğin sağlanması**” nı, her 3 alanda da tam tersi sonuçlar doğuracaktır.Yönetmelik, daha baştan, kendisine yasal dayanak olarak gösterilen yasanın ilgili maddesinin bölüm başlığının muradı ile *doğrudan* çelişmektedir.

Ayrıca dikkat çekmek isteriz ki, Tarım Yasası'nda "GDO" kavramı hiç geçmemektedir. "Genetik" sözcüğü ise aşağıdaki bölüm başlığında ve 10. maddenin ilk tümcesinde yalnızca 1'er kez geçmektedir, o denli. Daha açık bir anlatımla, Yönetmelik'in temel dayanak maddesi bile, bu bağlamda tartışmaya açıktır.

Biyolojik çeşitlilik, genetik kaynakların korunması ve biyogüvenliğin sağlanması

MADDE 10 – Bakanlık, biyolojik çeşitliliğin, genetik kaynakların ve ekosistemlerin korunması ve geliştirilmesine ilişkin araştırmalar yapar veya yaptırır. Biyoteknolojik yollarla ve/veya çeşitli ıslah metotları kullanılarak elde edilen ürünlerin fikrî mülkiyet hakları kapsamında korunması, kaydı, tescili, üretimi, tüketimi, gıda olarak kullanımı, ihracatı ve ithalatı hakkında **ilgili kurum ve kuruluşların görüşü alınmak suretiyle gerekli düzenlemeleri yapar.**

Bu bağlamda Yönetmelik, demokratik katılımcılığa uyumlamakta, uzmanlık birimlerinin katkısı yeterince (??) alınmadığından, "bilimsel" ve "demokratik" olmama engeli (handikapı) ile yüklüdür. Örn. md. 6/(9) son derece anlamsızdır..

- **(9) GDO lu ürünler, izin verilen amaçlar dışında kullanılamaz.**

Herhangi bir GDO'lu gıda ürünü "besin zinciri" ne girdikten sonra "..izin verilen amaçlar dışında kullanılamaz.." düzenlemesi komik olup, bilimsel olarak kadük kalmaya mahkumdur.

Ayrıca, yine "Dayanak" maddesinde adları sayılan yasalar aşağıda olup, Anayasa'nın Yönetmelik hazırlanmasını düzenleyen 124. maddesine aykırıdır. Bu madde aşağıdaki gibidir, sayılan yasaların hangi madde ya da maddelerinin söz konusu Yönetmeliğin çıkarılmasında dayanak alındığının açık açık sayılması gerekmektedir. Bu kaçınılmaz zorunluk, salt Tarım Yasası'nın -ilgisiz doğrudan olmayan- 10. maddesi için yerine getirilmiştir.

Anayasa madde 124. – Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

"7/8/1991 tarihli ve 441 sayılı Tarım ve Köyşleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 27/5/2004 tarihli ve 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, 29/5/1973 tarihli ve 1734 sayılı Yem Kanunu ile 29/6/2001 tarihli ve 4703 sayılı Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanmasına Dair Kanuna dayanılarak"

5488 sayılı Tarım Yasası'nın "Tarım politikalarının ilkeleri" bölüm başlığı altında düzenlenen 5. maddesi ç fıkrası "**Örgütlülük ve kurumsallaşma**" öngörmekte, Tarım Bakanlığı'nın dışlayıcı ve dayatmacı tutumu yasanın bu muradını da çiğnemektedir. Yönetmelik'te 3 hafta sonra kapsamlı değişiklikle kurumsallaşma sağlanabilir mi?

g ve ğ fıkraları ise, açıkça "**katılımcılık**" ve "**Şeffaflık ve bilgilendirmek**" kuralı getirmektedir. 75 milyonluk Türkiye halkını ve her yıl yurtdışından gelen yaklaşık 20-25 milyonu aşkın turist kitlesinin (toplam yüz milyon!) sağlığını çok yakından ilgilendiren böylesine önemli bir Yönetmelik, Tarım ve Köyşleri Bakanığı'nca **kapalı kapılar ardında** ve **aceleyle** hazırlanmıştır ?!

Öylesine aceleyle getirilmiştir ki, yayımlanmasından daha bir ay bile geçmeden, 21 maddelik Yönetmelik, 8 maddelik kapsamlı bir değişikliğe uğratılmıştır. Bu durum, hukuk tekniği bakımından ender görülebilecek, (hatta örneğine rastlanamayan!) ve sakandal sayılabilecek bir tablodur. 5. maddenin 1. fıkrası değiştirilmiş, 6, 7 ve 8. fıkraları yürürlükten kaldırılmıştır. Bu tutum öngörüsüzlüğün olduğu ölçüde, teknik olanakların, insangücü kaynaklarının açık yetersizliğinin doğrudan kabulü anlamına da gelmektedir ve kamu yetkisi ve yetkesinin (otoritesinin) kötüye kullanımı, **halk sağlığının tehlikeye atılması** ile eşdeğerdir.

Yönetim'in (idare'nin) mevzuat düzenlemesi ile kullandığı kamu yetkisinin, murat edilen "**kamu yararı**"nı sağlamadığı gibi, "**hizmet gereği**" olmaktan da uzak düştüğü görülmektedir. Yönetmelik'in çıkarılmasında bağlı kalınması gereken "**Nedensellik**"koşulu yerine getirilmemiştir ve bize göre başlıca **iptal** gerekçesidir.

Madde 11/2/a : "*İthalatta, GDO riski taşınması nedeniyle analize tabi tutulacak ürünler ve bunların sıklıkları Bakanlık onayı ile belirlenir. Gerekliğinde yine Bakanlık onayı ile güncellenir.*" içeriklidir. Bu bağlamda, başlangıçta 27 olarak belirlenen analize tabi tutulacak ürün sayısı, iş yükünün altında kalkılamayacağı anlaşılmış olmalı ki, birkaç hafta sonra 9'a indirilebilmiştir! Yönetmelik, düzenlediği sorun alanının gerçekliklerine çok kısa sürede yabancı kalmıştır. Bu durum, **ağır bir ciddiyet kusurudur**.

Tarım Yasası'nın 5. maddesi, ulusal (?!!) tarım politikasının ilkelerini belirlemektedir..

MADDE 5 – Tarım politikalarının ilkeleri şunlardır:

.....
ç) Örgütlülük ve kurumsallaşma

.....

g) Katılımcılık

ğ) Şeffaflık ve bilgilendirmek.

Söz konusu Yönetmelik son derece kapsamlı düzenlemeler getirmekte olup, hukuk öğretisinde (doktrininde) çok temel bir kural olan **mevzuat normları katmanlanmasına** da (*hiyerarşisi*) aykırıdır. Bu denli kapsamlı ve genel içerikli bir düzenlemenin en azından Tüzük -ki Anayasa'nın 115. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'nun benimsemesi ve Danıştay'ın incelemesinin ardından Cumhurbaşkanı'na sunulmakta ve bu makamın imzası ile Resmi Gazete'de yayımlanabilmektedir- ile ya da daha iyisi Yasa ile yapılması gerekmektedir. Böylelikle konu TBMM gündemine gelecek ve kamuoyunda da tartışma olanağı olabilecektir.

Dolayısıyla **yetki aşımı** yapılarak, Yönetmeliği aşan **aşkın norm düzenlemesi** Yönetmelikle yapılabilmıştır ve bu durum da kanımızca hukuka aykırılık, **iptal** nedenlerindedir.

Hukukçularca, benzer içerik (*tematik*) alanların AB ülkelerinde hangi düzeyde normlarla düzenlendiğinin incelenmesi yerinde olacaktır. Bildiğimiz ölçüde bu alan, AB'nin **Birincil Hukuk Mevzuatı** içindedir. Dolayısıyla hem *denk mevzuat normları ile düzenleme* hem de içerik bakımından, başta AB hukuku olmak üzere uluslararası karşılaştırmalı bir çalışma yapılması gerekli görülmektedir. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşma ve sözleşmeler (Anayasa md. 90/son) bakımından da bir "*tarama*" yapılması uygun olacaktır.

2. Bilimsellik bakımından irdeleme :

Söz konusu Yönetmelik **bilimsel de değildir!** Çünkü, 5/3 maddesinde aşağıdaki içeriğe yer vermekle birlikte, anne adayları gebelik döneminde GDO'lu ürünleri de yiyeceklerinden, doğacak bebeklerin embriyogenezis denilen organlarının oluştuğu gebeliğin ilk 2-3 ayı da dahil olmak üzere, bu ürünlerin beklenebilecek (potansiyel) zararlarından korunmaları olanaklı olamayacaktır.

- "(3) GDO lu ürünlerin, bebek mamaları ve bebek formülleri, devam mamaları ve devam formülleri ile bebek ve küçük çocuk ek besinlerinde kullanılması yasaktır."

Tıp yazınında (Literatür), bu dönemin (gebelik!) teratojenik, mutajenik, karsinogenetik, fötotoksik etkilerine ilişkin yaygın belge-bilgi vardır. Hatta bu istenmeyen etkiler, iyi incelendiği sanılan ilaçlar için bile gündeme gelebilmektedir. 1960'lar başında İngiltere'de yaşanan "Talidomid" faciası fazlasıyla trajiktir. Üstelik GDO'lu yiyeceklerin orta-uzun erimde insan bedeninde ortaya çıkarabileceği sakıncalar yeterince araştırılmış değildir.

FAO (Birleşmiş Milletler **Gıda ve Tarım Örgütü**) ve **WHO** (Birleşmiş Milletler **Dünya Sağlık Örgütü**)

web sitelerine kısa bir gözetiş bile sorunun ciddiyetini kavramaya yeterlidir. (bkz. 1 ve 2 sayılı kayakça)

Ayrıca, bebek doğduktan sonra, -her ne denli mamalara ve devam mamalarına GDO'lu ürün katılmayacak da olsa- emzirme sırasında da anneden bebeğe sütü ile annenin tükettiği GDO'lu ürünler geçebilecektir.

Ayrıca Yönetmelik'te geçen "küçük çocuk" kimdir, hangi yaş dilimine karşılıktır; 1-4, 1-6... ??

Nihayet, bu Yönetmelikle hayvan yemlerinde GDO'lu ürün katılabileceğinden, **besin zinciriyle** gebelere ve annelere ve de bebeklere doğrudan ve dolaylı olarak geçişin engellenmesi söz konusu edilemez.

Yönetmelik madde 10/d, bu bağlamda çok büyük ölçüde işlevsizdir. **Yönetmelik, bilimsel değildir.**

Dahası; besin zincirinin 3. halkası olan bitkilerin de denetimsiz tüketilen GDO'lu besin ve yemler üzerinden çapraz kirlenmesi (*kontamine olması, cross-pollination*) kaçınılmaz olup; tüm **Türkiye'nin Dünya'da biricik, eşi bulunmaz olan flora ve faunasının** birkaç yıl gibi kısa bir sürede **geri dönüşümsüz** biçimde elden çıkabilmesi -**terminatör tohumların** da yıkıcı ekolojik ve bağımlılık doğurucu etkileriyle- **açık ve yakın tehlikesi ve tehdidi** ile karşı karşıya bulunmaktayız. Türkiye **bal** üretiminde Çin, Arjantin, Meksika'dan sonra Dünya 4.südür! Anadolu coğrafyası, Dünya arı ırkının %20'sine, ballı bitkilerin % 75'ine sahiptir (S. Çelik, Cumhuriyet, 22.08.09). Türkiye sebze-meyve üretiminde Dünya 4.-5.sidir! (Ankara Ticaret Odası Raporu, 2005)

Çevre açısından ciddi tehlikelerden kimileri **transgenik (genleri ile oynanmış) bitkilerin** çevreye salındıktan sonra doğal türlerde **genetik çeşitliliğin yitimine**, eko-sistemdeki tür dağılımının ve dengenin bozularak genetik kaynakları oluşturan yabani türlerin doğal gelişimlerinden sapmalara neden olabileceğidir.

Bu açıdan genetik kaynakları varsıl ülkelerin gen kaynakları -ki Türkiye bu ülkelerin başında gelmektedir- tehdit altına girmiştir. Dünya karasal biyoçeşitliliğinin yaklaşık %80'i gelişmekte olan ülkelerdedir ve bu ülkeler, biyoteknoloji için hammadde sağlayıcıdırlar.

Düşündürücü bir örnek :

- 1989'da Showa Denko adlı bir şirket, ABD'de "**L-Tryptophan**" adını verdiği genetik yapısı değiştirilmiş yeni bir yiyecek katkı maddesini piyasaya sürdü. Yeni ürünün yapımında gen mühendisliği ürünü bir bakteri kullanılmıştı. Ürünün piyasaya verilmesinden kısa bir süre sonra yakınmalar hızla arttı. Genetik yapısı değiştirilmiş yiyeceklerin üzerinde, böyle olduklarını bildiren bir **etiket olmadığından**, o yiyeceklerden herkes yemişti. Kamuoyundan yükselen baskılar üzerine incelemeler başladı ve yeni ürünün **5 bin kişide ciddi hastalık oluşturduğu** görüldü.
- Bu katkı maddesi, "**Eozinofilli Miyalji Sendromu (EMS)**" adı verilen bir kas hastalığına yol açıyordu. Rapor açıklandığında yeni hastalıktan **37 kişinin ölmüş olduğu, 1.500 kişinin de felç**, süregen (kronik) nörolojik sorunlar, ağrılı yutma ve deri yakınmaları, kalp rahatsızlıkları, ışığa duyarlılık ve otoimmün (bağışıklık) bozuklukların da aralarında yer aldığı ciddi hastalıklara yakalandığı anlaşıldı.
- Şirket "**L-Tryptophan**" bakterisini hemen yok etti. Bu yüzden, hastalığa karşı sağaltım, koruyucu aşı.. geliştirebilmek için bakteri üzerinde genetik çalışma yapma olanağı kalmadı. (Dr. Kenan Ateş, 25.02.07)

Bilimsel tablo böylesine açıkken Yönetmeliğin 5/3 maddesinin hiçbir anlamı yoktur ve yine de böyle bir düzenlemenin yapılabilmiş olması, Türkiye Cumhuriyeti'nin getirildiği aşama açısından hüznü vericidir.

Üstelik "**postmodern bilim**" in (!?) küresel sermayenin sınırsız kazanç hırsı karşısında belirgin suskunluğu hatta karartma ve yanıltmasına karşılık, aktarılan dramatik örnek üzerinde yeterince düşünülmelidir.

3. Etiketleme ile Bilgi Edinme Hakkının Engellenmesi Bakımından :

GDO içermeyen gıda ürünlerinin etiketlerine bu özelliğin yazılmasının yasaklanmasının, Yönetmeliğin öngördüğü sınırlarda (%0,9'un altında) "GDO'lu ürün içeren ürünler aleyhine rekabet eşitsizliği getireceği" savı, serbest ticaret bağlamında piyasa kurallarının insan ve toplum sağlığının önünde tutulduğunun açık kanıtıdır ki; kabulü olanaksızdır. Hiçbir ticari amaç ya da kaygının, tek bir insanın ve giderek toplumun sağlığının karşısında koruma göremeyeceği her türlü açıklamadan ve savunudan başışık olmak gerekir.

Ayrıca, Tarım Bakanı Dr. Vet. Mehdi Eker'in basın önünde bu maddeyi savunurken "yokların listesi varlardan her zaman daha uzundur" içerikli ciddi düzey sorunu olan ucuz bir polemige sapması, Kamuoyunun güvenini derinden sarsmış ve yukarıda da değinildiği üzere Tarım Yasası'nın "saydamlık" ikesini çignemiştir.

Bu durum Tüketici haklarını düzenleyen ve tüketicinin "**bilme hakkı**"nı kurallaştırılan mevzuatımıza da açık aykırılık taşımaktadır. "**Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun**" un (Sayı 4077, Kabulü 23.02.1995, Resmi Gazete: 08.03.1995, RG no: 22221) ilgili maddesi aşağıdadır :

Madde 12 - (Değişik madde: 06/03/2003 - 4822 S.K./19. md.)

*Perakende satışa arz edilen malların veya ambalajlarının yahut kaplarının üzerine kolaylıkla görülebilir, okunabilir şekilde o malla ilgili tüm vergiler dahil fiyat, **üretim yeri ve ayırıcı özelliklerini içeren etiket konulması**, etiket konulması mümkün olmayan hallerde aynı bilgileri kapsayan listelerin görülebilecek şekilde uygun yerlere asılması zorunludur.*

Bu çerçevede, söz konusu insan gıdaları ve hayvan yemlerinin GDO içerip içermediğinin, %0,9 gibi nesnel ve bilimsel olmayan genel bir görece kategorik eşğin altında olup olmadığına bakılmaksızın, ürünün etiketinde bildirim yasal zorunluktur. Yasal düzenlemelerin, daha alt bir mevzuat normu olan Yönetmelik ile aşılmaya çabalanması, hukukun en temel ilkelerine açık aykırılık oluşturmaktadır.

4. "Gıda Gümrüğü" Altyapısının ve Bakanlığın Derin Yetersizliği Bakımından :

Türkiye'nin, gıda maddelerinin de ithal edildiği gümrük kapılarında yeterli örgütlenmesi ve teknik donanımı ile insangücü yoktur. Halen gıda maddelerinde GDO'lu ürün içeriği bakılabilecek yalnızca 3 (üç) laboratuvar olup, bunlar Bursa, Adana ve Ankara'dadır. Dolayısıyla, Yönetmeliğin öngördüğü biçimde % 0,9'un altında GDO düzeyini -salt niteliksel değerlendirme ile yerinde olarak yetinmeyerek- niceliksel (kantitatif) olarak belirleme olanağı gerçekte -de facto olarak- yoktur. AB normları, yaklaşık 250 bin nüfusun gıda gereksinimlerinin GDO'lu ürün denetiminin yapılabilmesi bu amaçla kurulu 1 (bir) uluslararası akredite (yetkilendirilmiş) laboratuvar gerektirmektedir. Bu durumda Türkiye'nin 3 (üç!) değil 300 (üçyüz!) adet tam donanımlı yüksek teknoloji laboratuvara gereksinimi vardır. İçinde bulunulan ekonomik bunalım ortamında bırakalım kısa erimi, orta ve hatta uzun erimde bile bu yapılanmayı yaşama geçirme olanağı yok gibidir. Dolayısıyla denetim işi de özel sektöre bırakılacak demektir ki, gıda güvenliği doğrudan bir kamusal görev olup (Anayasa madde 56), devri olanağı bulunmamaktadır.

Nitekim "27/5/2004 tarih ve 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname" nin yürürlük alma sürecinde de son derece ciddi aksaklıklar yaşanmıştır ve halen sürmektedir. Gıda güvenliğinin sağlanmasının Sağlık Bakanlığı'ndan alınarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na devri sürecinde özellikle başlangıç yıllarında gıda denetimleri çok ciddi oranda yerine getirilememiştir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın gereksinilen insangücü ve teknik donanımına, aradan geçen 5,5 yıla karşın halen de ulaşmadığı açık bir gerçektir. İlgili mevzuat uyarınca yürütülen gıda denetimlerinin nicelik ve nitelikçe yeterli olmadığı acı bir olgudur. Kurulu 80 dolayında gıda denetim laboratuvarının yarısından çoğu özel sektörün olup, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bu laboratuvarların denetimini bile gereğince yap(a)mamaktadır!

Kaldı ki, Yönetmelik'in 5/2 maddesinde yer verilen düzenleme, aynı teslimiyetin bir başka kanıtıdır :

Madde 5/(2) : " İthal edilen, üretilen veya dağıtımı yapılan GDO lu gıda veya yemin çevre, insan veya hayvan sağlığı açısından olumsuzluğu tespit edildiğinde, gıda veya yem **işletmecisi** sağlığı ve çevreyi korumak amacıyla gerekli tedbirleri almak, Bakanlığı, diğer ilgili mercileri ve tüketicileri acilen bilgilendirmek ve söz konusu gıda veya yemi, piyasadan geri çekmek zorundadır."

- Yönetmelik kurallarının çiğnenmiş olmasına da, çiğneme (ihlal) kararına da özel sektör yetkili kılınmıştır. Sakıncalı gıda ürünlerinin piyasadan geri çekilmesi bile ilgili özel sektöre bırakılmaktadır. Oysa bu denetim asli, devredilemez, ertelenemez ve vazgeçilemez bir kamu görevidir ve kamu görevlileri eliyle yürütülür.

Kaldı ki, GDO içeriği bakımından sakıncalı bir gıda ürününün ve yemin **piyasadan geri çağırılması** neredeyse "ütopik" bir beklenti ve düzenlemedir. İlaçlarda bile her ürün "barkod kimlikli" olduğu halde, Sağlık Bakanlığı çok büyük zorluklar çekmektedir. Ancak SGK ile işbirliği yapılarak, yaygın eczane bilgisayar donanımı ve yetenekli yazılımlarla ilaç vb. tıbbi ürünlerin *geri çağırılması* olanaklı olabilir. Gıda ve yemler için böylesi bir yapılanma ülkemizde olmadığı gibi, en gelişmiş ülkelerde bile yok düzeyindedir. **Asıl olan kaynaktan denetimdir** ve sakıncalı gıda / yem topluma dağıtılmadan önce en üst güvenlik önlemleri "**ad hoc**" alınmak zorundadır.

Nitekim Yönetmelik md. 11/1/a, gıda / yemlerin salt "*parti numarası*"ndan söz edebilmektedir. Bu fıkranın, uyarılarımız dikkate alınarak "**post hoc**" (sonradan, re-aktif, sorun çıkınca) değiştirilmesi uygun olmuştur. Oysa başta yeterli bilimsel-demokratik katılımcılık sağlansa ve Yönetmelik aceleye getirilmeseydi; aşağıda altı çizili yerinde istemi de içeren düzenleme, öngelen (*pro-aktif*) biçimde "**ad hoc**" yapılmış olabilirdi.

"a) İthalatçı firmadan, GDO ve ürünlerinin üretildiği veya yüklendiği ülke yetkilileri tarafından düzenlenmiş ürünün miktarı ve aktarılan geni belirten belge veya uluslararası akredite bir laboratuvaradan alınmış analiz raporu istenir." (Bu istem ayrıca, **Codex Alimentarius** uyarınca egemen bir Devlet olarak hakkımızdır.)

FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü) ve **WHO** (BM Dünya Sağlık Örgütü) tarafından birlikte hazırlanan (1963) Uluslararası "**Codex Alimentarius**" kuralları çok katıdır. Ayrıca **Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)** "**Tahkim**" süreçleri de dikkate alındığında, gıda gümrüklerinde özellikle dışalım (ithalatta) yaşanacak aksamlar, Türkiye'yi ciddi ödüncelerle (tazminat) karşı karşıya bırakabilecektir. Yakın geçmişte, bir kozmetik ürününü yeterli sağlık-güvenlik raporlarını gümrükte sun(a)madığı savıyla ülkesine sokmayan Fransa Hükümeti'nin **DTÖ Tahkim Kurulu**'na 110 (yüzon) milyon \$ cezaya çarptırıldığı bilinmektedir.

Madde 12 anlaşılır gibi değildir :

GDO'lu ürünün önce dışalım (ithali) yapılacak, ardından, bir ay içinde ne amaçla, nerede, nasıl kullanılacağı Tarım Bakanlığı'na bildirilecektir!

Bakanlık bu bildirimleri uygun bulmazsa ne yapılacaktır dışalım yapılan GDO'lu gıda ve yeme??

Bu tür düzenleme (regülasyon) belirsizlik ve boşlukları nasıl anlaşılmalı, nasıl açıklanmalıdır? Küreselleştirmecilerin dayattığı birçok metinde başvurduğu "*kasıtlı muğlaklık*" ilkesiyle mi?

Aynı maddede,

"c) İşleme sonrası risklerin öngörülmesi hâlinde acil tedbir planları, muhafaza ve nakil koşullarıyla ilgili ek tedbirleri Bakanlığa bildirmek," ve

"ç) Atık ve artıkların güvenli arıtım ve imha koşullarını belirleyerek Bakanlığa bildirmek."

içerikli fıkralar da yer almaktadır. Devlet, küresel emperyalizm karşısında kendini tasfiye mi etmektedir!

Doğrusu, Bakanlığın ve ilgili firmaların yer, rol ve statülerinin karışıp karışmadığı merakla cidden değerlidir. Bütün bunları geçelim, Bakanlığa yapılacak "...bildirimler.." sonrası ne yapılacağını ise Yönetmelik

“*bildirMEmekte*” dir.. Hangi yaptırımlar öngörülmektedir, sanki özellikle tamımlamaktan kaçınılmaktadır?

Madde 19’da “*yönetmelik*” (idari) yaptırımlara ilişkin kimi mevzuata gönderme yapılmakta, “*Ceza*” yaptırımlarından ise nedense hiç söz edilmemektedir?

(Md. 11/2/c’de gönderme yapılan “*risk listesine alınma*” belki de ayrıksı (istisnai) bir durum arz etmektedir.

“**Denetim ve kontrol**” yanbaşığında yer alan 17. madde, adeta anarşiyi, kuralsızlığı pekiştirmekte :

Madde 17 - (1) : *GDO ve ürünlerinin denetim ve kontrolleri bu Yönetmelik hükümleri ile birlikte ilgili mevzuata göre yapılır..*

Madde 18’de GDO’lu gıda ve yemlerden örnek (numune) alma ve laboratuvar inceleme yöntemleri nedense bu Yönetmelik dışında tutulmaktadır. Oysa FAO-WHO ortak ürünü Uluslararası Codex Alimentarius, 1963 ve sonrası güncellemeleri ile- bu kuralları net olarak belirlemektedir. Bilindiği gibi Codex Alimentarius, 1997 tarihli *Ulusal Gıda Kodeksi Yönetmeliğimizin* de temel kaynağıdır.

Madde 12/3/b şu düzenlemeyi getirmektedir :

“*GDO suz gıda veya yem, GDO lu gıda veya yemin işlendiği hattan farklı bir hatta üretilmeli ve depolanmalıdır. Aynı üretim hattının kullanılması durumunda, üretim hattında gerekli temizliği yapmak,*”

Yönetmelik Türkiye geçeklerinden öylesine kopuktur ki; GDO’lu ürünler için ayrı, koşut (paralel) bir üretim, işleme ve depolama bandı öngörebilecek denli düşseldir (hayalidir). Hem de yürürlüğe girişinden sonra bir geçiş dönemi bile öngörmeden.. Yönetmelik’in 20. maddesi, yürürlüğü RG’de yayım tarihine bağlamıştır.

Durum böylesine “ilginç” iken, 13. madde, GDO’lu ürün dışsatımında şu düzenlemeyi getirmektedir :

Madde 13 – (1) İhracatta alıcı ülkenin talebi doğrultusunda işlem yapılır. Alıcı ülkenin GDO ile ilgili talebinin olmaması durumunda genel ihracat mevzuatına göre işlemler gerçekleştirilir.

Ülkemize GDO’lu ürün dışalımında (ithalinde) şirketler, -Türkiye’de Devlet yokmuşçasına- neredeyse tam yetkili iken, Türkiye GDO’lu ürün satarken karşısında “ilgili ülke ve onun istemi” aranacaktır!

Türkiye’nin yüksek çıkarları böyle mi savunularak korunacaktır? Dış ilişkilerde “**Karşılıklılık**” ilkesi, diplomasinin en temel evrensel kurallarından değil midir? Türkiye postmodern bir sömürge ülkesi midir ki, tek yanlı anlamsız ve ölçsüz ödün vermekte ve ***gıda güvenliğini, halkının sağlığını risk altına itmektedir?***

5. İnsanlığın Ortak Varlığı Gen Kaynaklarına Sermayenin El Koyması Bakımından :

Yönetmelik madde 4 /h şu tanıma yer vermektedir :

“**Gen sahibi :** *GDO ve ürünlerinde değiştirilmiş olan gen ya da genlerin patent hakkını elinde tutanı,*”

Yönetmelik md. 6/ (10) çok düşündürücüdür :

- **Madde 6/ (10) :** **Gen sahibi,** *GDO ve ürünleriyle ilgili olarak yeni bir risk ya da risk şüphesini öğrendiği takdirde durumu derhal Bakanlığa rapor etmek ve tedbir almakla yükümlüdür.*

GDO’lu ürünün riskinden kuşku duymak da, öğrenmek de (kimden, nasıl??, Tarım Bakanlığı’na bildirmek de, hatta gereken önlemleri (!?) almak da; tuhaf ama ilgili şirketlere -hatta “**Gen sahibi**” ne- bırakılmaktadır! Asli Devlet işlevleri bile devredilerek, **Devletin tasfiyesi** açıkça bu Yönetmelik’le de sürdürülmektedir.

Böylelikle, doğanın ve insanlığın pek doğallıkla ortak malı olması gereken -ve olan- türlerin çeşitliliğine ilişkin ortak insanlık kalıtı (mirası), GDO'lar üzerinden Küresel emperyalist baskı ve yönlendirmelerle, bir avuç çokuluslu biyoteknoloji firmasının vahşi tekelci mülkiyetine terkedilmektedir. Bir süre sonra **GDO'lu ürünlerin doğal olanları ortadan kaldırması** ile (*tam replasman!*) **terminatör tohumlarda** olduğu gibi hemen tüm gıda ürünlerinde "**patent**" ödeme yükümü ortaya çıkabilecektir ki; bu durum tüm gıda ürünlerinin fiyatlarının artması anlamına gelir ve tarımsal gıda üretiminde kendine yetmeyen (?!), her yıl birkaç milyon ton mısır, soya, kanola.. dışalımını yapmak zorunda olan ülkemizi çok büyük ölçüde dışa bağımlı kılar, dış ticaret açığı yaratır.. (2009 Ocak-Ağustos Dönemi Tarım Ürünleri Dış Ticaret Fazlası 8 ayda yalnızca 461 milyon Dolar'dır!) Ayrıca yoksulluğun çok yaygın olduğu ülkemizde **stratejik bir beslenme / besleneMEme sorunu**na yol açabilir.

ABD Texas Rice firmasının, sözde teknik işbirliği kapsamında Hindistan'ın Basmati pirincinin genlerini maniple etmesinin ardından Uluslararası Patent Bürosu'ndan bu GDO'lu pirincin patentini alması ve ardından Hindistan'dan bu pirincin dışsatımında "patent hakkı" (**postmodern haraç??!?**) istemi acı bir ders olmalıdır.

Ayrıca Türkiye'de, 551 sayılı ilaçta patent hakkı ödenmesine ilişkin yasa gücünde kararnamenin (1 Ocak 1999) ilaç genel fiyatlar düzeyinde nasıl artış getirdiği de belleklerdedir. Böylece, GDO'lu ürünlerin organik olanlardan ucuz kalacağı savı geçici olup, zamanla patent hakları yüklendikçe GDO'lu besin/yemlerin fiyatı da artacaktır.

DPT 8. SYKP'ndan.. aktarılan alıntı çok kritiktir :

" 126. Sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için gerekli olan **minimum gıda harcama** düzeyine sahip bulunamama durumu olarak tanımlanan **mutlak yoksulluk oranı**, % 8'dir : [75 milyon nüfusta 6 milyon insan aç! Dr.A S.] Gıda ve öbür tüketim gereksinimlerini bir bütün olarak dikkate alan temel gereksinimler yaklaşımına göre, **yoksulluk riski altında** bulunan nüfus oranı %24 [20 milyon insan yoksul! Dr.A S.] dolayındadır.

Geçici madde :

26 Ekim 2009 tarihli Yönetmeliği 26 günlük iken 20 Kasım 2009'da değiştiren Yönetmelik bir de geçici madde içermekte ve "...Avrupa Birliği'nin kabul ettiği kriterlere uygun olması koşulu ile.." önermesini getirmektedir. Ancak hangi AB ölçütleri, bunların kaynağı, düzenlendiği Direktifler.. belirsizdir?? Bu durum kabul edilemez..

Son olarak :

GDO'lu gıda ürünlerinin olmayanlara göre -şimdilik, **patent hakları bindirilmeden-** daha ucuz (genelde yarısı!) olması nedeniyle, alım gücü olmayan ve yoksulluğun çok yaygın, gelir dağılımının çok bozuk olduğu ülkemizde, alt sosyo-ekonomik katmanların açça daha çok tehlike ve tehdit altına gireceği ortadadır. Dolayısıyla bu yaklaşım, Anayasa'nın 2. maddesinde tanımlanan "**Sosyal Devlet**" ilkesine ve yurttaşların eşitliğini düzenleyen 10. maddeye açıkça terstir. Ayrıca; Anayasa madde 56'nın ilk 2 bendi aşağıda görüldüğü içerikte olup; irdelenen Yönetmelik'in Devlet'in bu Anayasal yükümünü de yerine getirmesine duyarsız kaldığı hatta engellediği, rahatlıkla savlanabilir.

Anayasa madde 56 : "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.."

Sonuç olarak :

Bu yazımızda irdelenen söz konusu Yönetmelik, görüldüğü gibi, deyim yerinde ise adeta "amatörce" hazırlanmıştır. Hukuk Fakültesi 1. sınıf öğrencilerinin ödevi daha kötü olamazdı..

- **Biçim, yetki, amaç, düzenleme, yasallık (dayanak), insan haklarına saygı, norm katmanlaşması (hiyerarşisi), ulusal çıkarları kollama.. bakımlarından hukuka ve yerleşik mevzuat kurallarına uyarısızdır.**

İçerik olarak ise son derece **önemli halk sağlığı sorunları doğurmaya adaydır**. GDO'lu ürünlere Türkiye pazarı denetimsiz açılmaktadır. Kendisinden beklenen, düzenlediği alanı ulusal çıkarlar bağlamında tam anlamıyla kurallaştırma yerine, adeta *"istendik boşluklarla"* düzenlemektedir. Bununla kalınmamakta, yaptırımlar net öngörülmemektedir. Ayrıca, pek çok pozitif normlarının yerine getirilmesi ise, Türkiye'de yeterli olmaktan çok uzak insangücü ve teknik altyapı yüzünden gerçekçi olmayıp, yaşama geçirilmesi ve uygulanması olanaklı görülmemektedir. Uygulama olanağı büyük ölçüde olmayan **ölü doğmuş** bir Yönetmelik'tir.

Bu gerekçelerle, hukukçuların ve öbür uzmalık kurum-kuruluşlarının raporları da dikkate alınarak, TTB (Türk Tabipleri Birliği) ve HASUDER (Halk Sağlığı Uzmanları Derneği) tarafından **en geç 25 Aralık 2009'a dek** Danıştay'da **Yönetmelik iptali** davası açılmalıdır. Yazdığımız gerekçeler iptal için son derece net ve güçlüdür.

Ayrıca, TBMM gündeminde bekletilen **Biyogüvenlik Yasa Tasarısı**'nın kamuoyunun bilgi ve görüşlerine açılması istenmelidir. Türkiye, taraf olduğu **Cartagena Biyogüvenlik Protokolü**'ne (BM **Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi**'ne ek protokol) uygun, ulusal çıkarlarını ve halk sağlığını titizlikle koruyacak ve Ulus beslenmesini güvenceleyecek nitelik ve içerikte mevzuat düzenlemelerini demokratik katılımçılıkla üretebilir, öyle de yapmalıdır

Bu teknik makalemizi, başta Tarım Bakanlığı olmak üzere Hükümetin, TBMM'nin ve muhalefet partilerinin, ilgili çevrelerin.. bilgi ve ilgisine duyarlılıkla sunarız. Sorun teknik düzlemde olmayıp, stratejik derinliktir. Dünya'da ve Türkiye'de gıda üretimi açığı değil, vahşi kapitalizmden kaynaklanan paylaşım sırunu vardır. Ayrıca, GD gıda, yem, tohum.. yerine **tohum ıslah** çalışmaları ile ürün niteliği iyileştirilmelidir, iyileştirilebilir.

- **Tarım Bakanı'na çağrı** : Bakanlığ'ını, söz konusu Yönetmelik'i ivedilikle geri çekmeye çağırırız..
- **TBMM'de bekletilen Biyogüvenlik Yasa Tasarısı Taslağı kamuoyunda tartışılarak uzlaşma ile kabul edilmeli ve gereken yönetmelikler bu kapsamda daha sonra çıkarılmalıdır..**
- **Kamuoyuna çağrımızdır** : Tarım Bakanlığı, **Biyogüvenlik Yasa Tasarısı Taslağı**'nı, bu arada web sitesine koyarak kamuoyuna duyurmuştur. Bu sürece etkin bilimsel-ulusalcı katkı verilmesi, kaçınılmaz bir yurtseverlik görevi olarak karşımızda durmaktadır.

Not : Bu yazının yazılmasından sonra, 3 Aralık 2009 günü Danıştay, söz konusu Yönetmeliğin yürütülmesini durdurmuştur.. Gerekçede, büyük ölçüde yazımızda ileri sürülen savlara dayanıldığı görülmektedir..

K a y n a k l a r (Seçilmiş). . .

1. Report of the FAO Expert Consultation on Environmental Effects of Genetically Modified Crops. 16 - 18 June 2003, Rome, Italy. <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/field/006/ad690e/ad690e00.pdf>, erişim : 11.10.09
2. WHO, Fact Sheet no 6. Genetically Modified Foods (GMF). Erişim : 02.11.09, www.afro.who.int/des/fos/afro_codex-fact-sheets/fact6_genetically-modified-foods-gmo.pdf
3. Yanaz, S. Genetik Olarak Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) Konusu ve Cartagena Biyogüvenlik Protokolü. DT Uzmani, İthalat Genel Müdürlüğü. erişim : 28.11.09, www.google.com.tr/search?source=ig&hl=tr&rlz=1G1GGLQ_TRTR255&=&q=cartagena+biyog%C3%BCvenlik+protokol%C3%BC&meta=lr%3D&aq=2&oq=Cartagena,
4. Cartagena Biyogüvenlik Protokolü. www.tarimsal.com/yasayonetmelik/cartagenabiyoguvencilikprotokolu.htm, erişim : 21.11.09
5. Fagan, JB. www.2023.gen.tr/mayis2008/5.htm, erişim : 22.05.08
6. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı web sitesi mevzuat kaynakları. www.tarim.gov.tr/TarimPortal.html?LanguageID=1, erişim : Kasım 2009.
7. Ateş, Kenan. Cumhuriyet Tarım ve Hayvancılık eki, 25.02.2007
8. Saltık, A. Gıda Hijyeni ve Tıbbi Atıklar. www.hekimsaltik.com/ppt/ders_004.ppt, erişim : 22.11.09